

در آغوش سنگ و سیمان

ویژگی‌های سازندگان مسجد

محمد اسماعیلی (دانش آموخته سطوح عالی حوزه)

از بیرون جلوه بسیار ساده و در عین حال زیبایی داشت. زمانی که پا به روی فرش‌هایش نهادم، احساس کردم از زمین کنده شدم و قدم در آسمان گذاشته‌ام. باور کردنی نبود. قدم در مکانی می‌گذاشتم که با دستان حبیب خدا، محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله) ساخته شده بود. از خودم سؤال می‌کردم چگونه ممکن است یک مکان این چنین بر روی انسان تأثیر گذارد؟ از طرفی خودم همان انسان چند دقیقه پیش بودم، اما تنها با حضور در این مکان این چنین احساس نشاط و سبکی می‌کردم.

آیاتی از قرآن را در ذهن مرور کردم. مسجدی که در زمان پیامبر به مسجد ضرار معروف شده بود و مسجدی که بنیانش بر اساس تقوا و پاکی الهی بود. فکر می‌کنم جواب در این نهفته باشد.

با توجه به آیاتی که در قرآن کریم آمده، می‌توان ریشه این ماندگاری، تأثیرگذاری و پاکی محل را دریافت.

خداوند در قرآن چند ویژگی را برای سازندگان آن بیان می‌دارد که توجه به آنها می‌تواند در بنای مسجدی که قرار است در آن خداوند عبادت شود، مؤثر باشد.

الف) تقوای الهی

مسجد باید بر اساس تقوای الهی ساخته شود و انگیزهٔ ساخت آن، فقط توجه به دستورهای خداوند باشد. قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «آن مسجدی که از روز نخست بر پایهٔ تقوا بنا شده، شایسته‌تر است که در آن قیام و عبادت کنی»^۱. این آیه بعد از ذکر و یاد مسجدی می‌آید که انگیزه از ساخت آن ایجاد تفرقه و نفاق بین مسلمانان بود. در آیه ۱۰۷ از سوره توبه خداوند به مسجد ضرار اشاره می‌کند که مرکزی برای اهداف غیراسلامی و شوم علیه رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان بود. در نهایت نیز این مسجد به امر پیامبر تخریب شد. در ادامه خداوند به مسجد دیگری اشاره می‌کند که اساسش تقوای الهی بوده و عبادت در این مسجد را حق آن مسجد می‌داند.

مؤمنان باید همواره به این نکات توجه داشته باشند که اهداف اولیه ساخت این بنا و همچنین تصمیماتی که یک جمع به واسطه جمع شدن در یک مکان می‌گیرند، می‌تواند راه را برای تشخیص اینکه این مکان، مکانی الهی است یا غیر الهی هموار کند.

ب) مرکزی برای تربیت

نکتهٔ دیگر که با توجه از آیات برمی‌آید این است که مسجد باید مکانی برای تربیت و پاکی روحی و جسمی انسان باشد. احکامی که اسلام عزیز دربارهٔ پاکی و طهارت روح و جسم برای انسان‌ها مشخص کرده، به طور قطع در هیچ دین و آیینی از آن سخن به میان نیامده است. از نظر فقهی نجس کردن

مسجد از روی عمد حرام است و پاک کردن آن از نجاست و ناپاکی‌ها، از نمازی که زمان برای ادای آن وجود دارد، واجب‌تر است. خداوند می‌فرماید: «در آن مسجد مردانی هستند که دوست می‌دارند پاکیزه باشند و خداوند پاکیزگان را دوست دارد».^۲

واضح است که پاکیزگی فقط مربوط به جسم نیست، بلکه این پاکیزگی روحی است که باعث سعادت ابدی و اخروی انسان خواهد شد. پاکیزگی درونی نیز فراهم نمی‌شود مگر با تربیت روح به واسطه رعایت احکام الهی. حضور در مسجد و مشارکت در عبادت‌های جمعی نیز یکی از این ابزارها برای دستیابی به سعادت اخروی خواهد بود.

ج) دوری از نفاق

همان‌طور که در بخش اول اشاره شد، یکی از آفت‌های ساخت مسجد، نگاهی نفاق‌آلود در انگیزه ساخت است که باعث خشم خداوند خواهد بود. قرآن کریم با اشاره به مسجد ضرار، سازندگان مسجد را از این نیت ناپاک پرهیز می‌دهد.

در ساخت مسجد نباید نگاهی قومی، قبیله‌ای و محله‌ای به بنای ساخت داشت. اگر مسجدی از ابتدا با چنین نگاهی بنا شود، شرکت برای دیگران که اهل آن قوم نیستند، سخت خواهد شد و این به مرور باعث ایجاد کدورت و دور شدن قلوب مسلمانان از یکدیگر می‌شود.

متأسفانه گاهی در کشورهای اسلامی دیده می‌شود که نام مسجد برگرفته از نام قبیله، گروه یا قومی خاص است که این مسئله راه را برای ایجاد تفرقه باز می‌کند. شایسته است کسانی که در امر ساخت مسجد مشارکت می‌کنند، از اسامی ائمه (علیهم السلام)، آیات قرآنی و... بهره ببرند تا همدلی اهل مسجد را به همراه داشته باشد.

(د) پرهیز از تزئین مسجد با زیورآلات و اشیای قیمتی

از دیگر ویژگی‌های یک مسجد، دوری از تزئین آن با زیورآلات و اشیای قیمتی است. این کار بنا به نظر مراجع تقلید شرعاً اشکال دارد. مسجد محلی برای توجه به خداوند است؛ توجهی که انسان را از آلودگی‌ها پاک و به عالم الهی نزدیک می‌کند.

تزئین مسجد با طلا علاوه بر اینکه عقلاً کار بیهوده‌ای است، باعث از بین رفتن تمرکز نمازگزاران در هنگام نماز خواهد بود. همچنین استفاده از تصاویر انسان و حیوان در مسجد نیز شرعاً اشکال دارد.^۳

آنچه تاکنون بیان شد، ویژگی‌ها سازندگان مسجد بود. علاوه بر این خصوصیات، خود مسجد و اهل مسجد نیز باید دارای ویژگی‌هایی باشد که به آنها اشاره می‌شود.

(الف) محلی برای یاد خدا

مسجد اسلامی، جای نماز و یاد خداست؛ لذا از طرح مسائلی که در آن یادی از خداوند نیست و باعث دوری از خداوند می‌شود، باید پرهیز کرد. چنان‌که از آیات قرآن برمی‌آید، مسجد محلی برای نجوای صادقانه، محلی برای عروج به افلاک، محلی برای حضور کسانی که پاکیزگی را دوست دارند و... است. مسجد اسلامی زمینه را برای عبادت خالصانه فراهم می‌نماید تا مؤمنان در آنجا با پرداختن به نماز و ذکر، زنگار غفلت را از دل و جان بشویند و با خدا انس بگیرند.

ب) محلی برای انس با دیگران

مسجد باید باعث برطرف کردن اندوه‌های دنیوی، افسردگی و پناهگاه مسلمانان باشد؛ لذا باید در آن از سخنان ظالمانه و هوس‌آلود، آبروی مردم را بردن، غیبت و حرفی که بوی دنیاخواهی می‌دهد، پرهیز کرد.^۴

ج) مکانی برای تعلیم

پیامبر اسلام، در مسجدالنبی، آیات قرآن، احکام و معارف دینی و مسائل تاریخی را به مردم آموزش می‌داد. علی (علیه السلام) یک پله پایین‌تر از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر منبر می‌نشست و برای مردم سخن می‌گفت^۵ و امام رضا (علیه السلام) در مسجد به مشکلات مردم پاسخ می‌داد.^۶

د) محلی برای تعاون اجتماعی

امام رضا (علیه السلام) فرمود: «یکی از فواید مسجد رفتن، تعاون مسلمانان بر بر و تقواست».^۷

مسجد محل احیای ارزش‌ها، وحدت مسلمانان و پاسداری از عدالت است؛ لذا امام زمان (عجل الله تعالی

فرجه) قیام خود را از مسجدالحرام شروع می‌کند.^۸

به امید روزی که درهای تمام مساجد دنیای اسلام به روی تمام انسان‌هایی که مشتاق تعالی روح و قرب

الهی هستند، در تمام ساعات شب و روز باز باشد.

پی‌نوشت:

۱. توبه: ۱۰۸.

۲. همان.

۳. موسوی خمینی، سید روح الله؛ توضیح‌المسائل؛ مسئله ۹۰۸.

۴. حرعاملی؛ وسائل‌الشیعه؛ ج ۳، ص ۴۹۳-۴۹۲.

۵. مجلسی، محمدباقر؛ بحارالانوار؛ ج ۴، ص ۴۵.

۶. همان؛ ج ۴۹، ص ۱۰۰.

۷. حرعاملی؛ وسائل‌الشیعه؛ ج ۵، ص ۳۷۲.

۸. مجلسی، محمدباقر؛ بحارالانوار؛ ج ۵۳، ص ۹.

